

BOEKBESPREKINGEN

Dr F. van Dooren, ASPECTEN VAN DE INDUSTRIELE PSYCHOLOGIE. Uitgeverij Het Spectrum 1954.

door Prof. H. W. Ouweleen.

Dit boek van de Tilburgsche hoogleraar in de Bedrijfspsychologie van Dooren is geheel en al geschreven in de geest van de laatste ontwikkeling van de bedrijfspsychologie, waarin de interdependentie van organisatievorm en de individuele en sociaalpsychologische ontplooiingsmogelijkheden van de mens in het middelpunt van de belangstelling wordt geplaatst. Het is deze samenhang van de tussenmenselijke betrekkingen met aard en omvang van het werk en vooral ook met de vorm van de arbeidsorganisatie waaraan de schrijver met deze studie een bijdrage levert.

Na een inleiding waarin dit probleem in zijn algemeenheid gesteld wordt, maakt de schrijver in de verschillende hoofdstukken verkenningstochten in het bedrijf vanuit verschillende gezichtspunten.

Zijn eerste werk is het menselijk samenzijn in bedrijfsverband te toetsen aan verschillende categorieën die in de loop van de laatste decennia in filosofisch-metaphysische beschouwingen over gemeenschap en arbeid ontwikkeld zijn. Door de veelheid van systemen, de verscheidenheid van begrippen en categorieën en het soms zeer persoonlijke woordgebruik van de aangehaalde auteurs (begrippen als: inhoudelijk, pluripersonaal, ening, eenheidscategorie, Ganzheitlich enz.), zal deze, overigens zeer knappe analyse, voor menigeen toch moeilijk leesbaar zijn. De filosofisch-metaphysische wereld van waaruit deze beschouwingen geschreven zijn, ademt een geest die andere medeleden van het team (economen, technologen) dat volgens de schrijver deze problemen zal moeten gaan bestuderen, toch even in de oren zal klinken als komend uit een vreemde wereld. Toch komen in deze analyse vele waardevolle inzichten naar voren en wanneer onze partners in het team de moeite daartoe zullen nemen kan hierdoor zeker een bijdrage worden geleverd aan de brug die moet worden geslagen.

Het tweede deel, waarin de samenhang onderzocht wordt tussen hoofdcategorieën van bedrijfsarbeid en sociaalpsychologische bindingspatronen, wordt voor een belangrijk deel verkend met behulp van inzichten die ontwikkeld zijn in de psychologische wetenschappen. Hier wordt dan getracht dit aan te knopen aan een algemene wijsgerige arbeidsdefinitie terwijl vervolgens een brug geslagen wordt tussen de voornaamste soorten van bedrijfsarbeid en de aard van de relaties binnen de werkgroep. Dit onderwerp, hoe de aard van het werk, de situatie waarin de werknemer in het bedrijf gebracht wordt en de verhoudingen binnen de groep met elkaar in verband staan, is van zeer groot belang. De auteur moest zich, gezien de stand van onze kennis hieromtrent en misschien ook wel gedwongen door zijn opzet voor dit boek, beperken tot enerzijds enkele grote lijnen en anderzijds een aantal bijzondere problemen.

In het derde deel kiest de schrijver wederom een nieuw punt van uitgang, te weten het organisatorisch aspect van de arbeid. Hij gaat na hoe een aantal fundamentele indelingspatronen van de menselijke arbeid (parallel-, serie- of centraal-schakeling) invloed uitoefenen op de menselijke gevoelens en gedragingen. Ik moet zeggen dat dit deel van het boek direct mijn grootste belangstelling had, maar dat de in dit deel gevolgde methode mij het minst heeft kunnen bevredigen.

Op grond van een analyse van de drie genoemde organisatievormen worden de te verwachten gevoelens en gedragingen van de onder deze verschillende omstandigheden werkende arbeiders afgeleid. Later wordt dit nog verder gedifferentieerd en wordt vanuit een aantal categorieën, geschoold of ongeschoold, serie- of parallel-schakeling, een uitgewerkt beeld gegeven van de belevingen en gedragingen van hen die onder deze verschillende omstandigheden werken. De auteur spreekt daarbij van wat de werker in deze verschillende categorieën „voelt, beleeft, begrijpt, ziet en ervaart”. Deze stap acht ik methodisch ontoelaatbaar en praktisch ook gevaarlijk. Wel geeft de schrijver aan het einde van dit hoofdstuk te kennen, dat aan de hand van de sociaal-psychologische onderzoeken onder zijn leiding in een tweetal bedrijven verricht, een afdoend bewijs van het tevoren gestelde nog niet geleverd kan worden en hierdoor wordt het gestelde dan ook terecht weer teruggebracht tot hypothesen die nog volledig een verificatie behoeven. Het is ook opvallend, hoe uit het korte verslag dat tussen haakjes over deze toch zo interessante onderzoeken wordt gegeven, direct al andere factoren naar voren komen — onder anderen de grootte van de groep — die een bijzonder belangrijke invloed blijken te hebben. Ongetwijfeld berusten de werkelijke belevingen en gedragingen van de arbeider op een veel complexere basis dan op de ook door de schrijver als „ideaal” gekarakteriseerde categorieën. Hoe interessant en stimulerend ook, de resultaten van deze analyses zijn m.i. slechts met grote reserve te hanteren.

De schrijver ziet zijn werk als een begin en als zodanig lijkt het mij van grote waarde.

De analyses vertonen nog sterk het beeld van verkenningen vanuit verschillende reeds ontwikkelde wetenschapsgebieden in het complexe gebied van de samenhang tussen organisatievorm en de menselijke gedragingen en belevingen. Mijn persoonlijke mening is, dat deze complexe samenhang als zodanig tot uitgangspunt van toekomstige studies zal moeten worden genomen en dat de werkelijk aangetroffen organisatievormen en de werkelijk aangetroffen gedragingen en belevingen in hun onderlinge samenhang bestudeerd zullen moeten worden. In dit methodische uitgangspunt voor de toekomst staan wij echter wederom zij aan zij, waar de schrijver zijn boek besluit met de vraag of het hier niet een diepgaande bestudering door teams van economen en psychologen, technologen en sociologen moet zijn, dat ons in deze problemen inzicht zal kunnen verschaffen. Zijn scherpzinnig geschreven en stimulerend boek kan zeker een stap in de hiertoe benodigde toenadering zijn.

KARTELCONTROLE (ADMINISTRATIE OF RECHTER) door Mr. P. Borst —
Buitengewoon Hoogleeraar aan de Vrije Universiteit.

door Mr J. C. Gülcher

Rechtszekerheid is een kostbaar goed, waarop wij uiterst zuinig dienen te zijn en tegen aantasting waarvan wij ons onder alle omstandigheden dienen te verweren. Tè vaak zien wij in de economische wetgeving van de laatste jaren de neiging om de administratie op de voorgrond te schuiven en de mogelijkheid van toetsing door de rechter geheel of grotendeels ter zijde te stellen. Nu behoeft dit op zichzelf nog niet de rechtszekerheid van de aan de administratieve besluiten onderworpen individuen aan te tasten mits de te volgen procedure maar met voldoende waarborgen omkleed wordt; aan deze waarborgen echter ontbreekt dikwijls veel.

Ook naar aanleiding van het thans aan de Tweede Kamer der Staten Generaal voorgelegde ontwerp van Wet op de economische mededinging is omtrent de rechtszekerheid veel twijfel gerezen, in het bijzonder waar het betreft de zogenaamd specifieke onverbindendverklaring van kartels. Reeds in het advies van de S.E.R. betreffende het voorontwerp van deze Wet is deze twijfel uitgesproken. De voorschriften, die het ontwerp aangaande de procedure voor onverbindendverklaring geeft, houden in, dat telkens voordat een bepaalde maatregel wordt genomen de Commissie economische mededinging moet worden gehoord. Weliswaar wordt deze Commissie op haar beurt door de betrokkenen gehoord, doch het uitgebrachte advies blijft geheim, zodat de Ministers ook zonder dat dit naar buiten blijkt, er vanaf kunnen wijken. De Regering is van mening, dat door het horen der Commissie voldoende waarborgen zijn gegeven voor een objectieve hantering van de Wet.

De S.E.R. was het hiermede niet eens en stelde voor publicatie van het door de Commissie economische mededinging uitgebrachte advies en motivering van de beslissing van de Ministers, voorzover deze van het advies zou afwijken. In het aan de Staten Generaal aangeboden eindontwerp heeft de Regering het advies van de S.E.R. niet opgevolgd.

Evenmin is de Regering ingegaan op een nota van de Werkgeversverbonden, waarin deze een beroepsmogelijkheid hebben voorgesteld, op het voetspoor van het thans bij de Tweede Kamer aanhangige ontwerp van Wet administratieve rechtspraak van bedrijfsorganisatie, waarbij als grond voor dit beroep in aanmerking zou kunnen worden genomen:

- a. dat de genomen beslissing met een algemeen verbindend voorschrift strijdt;
- b. dat bij het nemen van haar beslissing de Overheid haar bevoegdheid kennelijk tot een ander doel gebruikt heeft dan tot de doeleinden, waartoe deze bevoegdheid gegeven is;
- c. dat de Overheid bij afwijking van de betrokken belangen niet in redelijkheid tot een beslissing heeft kunnen komen;
- d. dat de Overheid anderszins heeft besloten, of gehandeld heeft in strijd met enig algemeen beginsel van behoorlijk bestuur.

In zijn brochure neemt Professor Borst krachtig stelling tegen het regeringsstandpunt inzake bovengeschetste procedure en geeft hij vervolgens een aantal beschouwingen over de wijze, waarop naar zijn mening de kartelcontrole kan en dient te worden uitgeoefend. Hierbij tracht hij — om met zijn eigen woorden te spreken — in de eerste plaats aan te tonen, dat kartelcontrole het beste kan worden gelegd in handen van een rechter en dat kartelbeleid — een bestuursaan gelegenheid — zich dient te concentreren op de vervolging en het verzamelen van gegevens.

Met alle appreciatie voor de door de schrijver gebruikte argumenten heeft zijn betoog mij toch niet voldoende kunnen overtuigen van de juistheid dezer stelling en het lijkt mij, dat er weinig kans bestaat, dat de Regering ooit bereid zal zijn haar kartelbeleid te doen degraderen op de wijze als door Professor Borst aangewezen en de Ministers in deze der positie te geven van het Openbaar Ministerie bij de rechterlijke macht.

Ook geloof ik niet, dat het voor de rechtszekerheid nodig is — gelijk Professor Borst zulks wenst — dat de controle op de kartels in eerste instantie bij de rechter berust. Men kan deze rustig, en wellicht beter, aan de administratie opdragen, mits de administratieve procedure zelve voldoende waarborgen biedt en bij voorkeur de rechter een toetsingsrecht worde toegekend.

Het interessante van de brochure is nu, dat Professor Borst zijn betoog niet beperkt tot een verdediging van zijn eigen opvatting alleen, maar ook een aantal andere mogelijke oplossingen onder de loupe neemt. Naast zijn uitwerking van de reeds genoemde suggesties van de S.E.R. en de Werkgeversverbonden bespreekt hij nog de mogelijkheid van een toekenning van de beslissingsbevoegdheid aan een collegiaal bestuursorgaan in stede van aan de betrokken Ministers en die van een administratief beroep op de Kroon.

Al bij al is deze brochure een uiterst interessant geschrift, waarvan het belang misschien wel het beste wordt aangegeven door de vermelding in het kortgeleden vastgestelde Voorlopig Verslag, waar gesproken wordt van „een gamma van mogelijkheden, waarover men gaarne het oordeel van de Regering wilde vernemen”.

DE ADMINISTRATIE VOOR DE ONDERNEMING door J. van der Velden.

door J. Nathans

Bij H. E. Stenfert Kroese N.V. verscheen in „De Practijkserie, onderwerpen uit bedrijfseconomie en accountancy” het eerste deel, de titel dragende „De administratie voor de onderneming” van de hand van J. van der Velden. Volgens de inleiding wil de schrijver trachten de bedrijfseconomie in het brandpunt van de belangstelling der leidende functionarissen in de onderneming alsmede van hun adviseurs (b.v. efficiency ingenieurs, chefs van de administratie en accountants) te plaatsen. Het boek is tevens geschreven ten behoeve van studerende.

De gedachte, dat de administratieve functie de bewaker is van de rentabiliteit van de onderneming, is centraal gesteld; hieromheen wordt een groot aantal onderwerpen, onder meer de organisatie, de calculatie, de budgetering, de nacalculatie en de bedrijfsvergelijking, op bekwaame wijze aangesneden.

Gezien de omvangrijke stof mag niet verwacht worden, dat in dit ongeveer 180 pagina's tellende boek diepgaande theoretische analyses zijn te vinden. Als zodanig achten wij het dan ook niet zonder meer geschikt als studieboek.

Een literatuuropgave aan het einde van elk hoofdstuk ontbreekt. Dit zou o.i. door belangstellende lezers op prijs worden gesteld.